

Прокопенко Ольга Володимирівна,

*д-р екон. наук, професор, декан факультету економіки та менеджменту,
завідувач кафедри економічної теорії Сумського державного університету;*

Школа Вікторія Юрївна,

*канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри економічної теорії
Сумського державного університету;*

Омельяненко Віталій Анатолійович,

аспірант кафедри економічної теорії Сумського державного університету

АНАЛІЗ ВИКОРИСТАННЯ МІЖНАРОДНОГО ЛІЗИНГУ В КОНТЕКСТІ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ТРАНСФЕРУ ТЕХНОЛОГІЙ НА ПРИКЛАДІ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ

У статті проаналізовано теоретичні основи інноваційного розвитку АПК як інтегрованого міжгалузевого комплексу та обґрунтовано необхідність використання міжнародного лізингу підприємствами АПК України. Визначено основні напрями розширення переліку об'єктів лізингових операцій, виходячи з інноваційної функції, та запропоновано організаційно-економічні заходи підвищення ефективності використання цього інструмента в контексті трансферу високих технологій в АПК.

Ключові слова: міжнародний лізинг, високі технології, інновації, АПК, міжнародний трансфер технологій, агропромисловість.

Постановка проблеми в загальному вигляді. У контексті створення «Зернової двадцятки», до якої повинні увійти найбільші світові виробники зерна, Україна повинна істотно підвищити конкурентоспроможність та ефективність агропромислового комплексу (АПК). Першочерговим завданням є інноваційний розвиток галузі, який у випадку АПК має свою специфіку, відрізняючись різноманіттям регіональних, галузевих, функціональних, технологічних та організаційних особливостей. Однак постійна нестача коштів не залишають ресурсів для ефективної інноваційної діяльності і в результаті багато інноваційних напрямів виявляються нереалізованими через високі витрати придбання сучасної техніки, технологій, добрив, засобів захисту рослин, гібридів і т. д. Відтак постає завдання пошуку нових інструментів розвитку, які будуть ефективними в умовах обмеженості ресурсів.

Світова практика свідчить, що саме лізингові компанії повинні забезпечувати фінансування проектів модернізації виробничих потужностей, підтримувати інноваційну траєкторію економічного росту та сприяти зміцненню конкурентоздатності національної економіки. Для такої інфраструктурної галузі, як АПК, лізингове фінансування є базовим джерелом засобів для модернізації, а для малого та середнього бізнесу лізинг являє собою практично єдину можливість одержати довгострокове фінансування, у якому банки їм найчастіше відмовляють або пропонують не вигідні умови. При цьому малий і середній бізнес є основою динамічного економічного розвитку АПК у розвинених країнах та важливим інструментом диверсифікованості економіки та підвищення конкурентоспроможності країни на інноваційних засадах.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання інноваційного розвитку та впровадження високих технологій в агропромисловому комплексі розглядалися такими вченими, як Аюпов А.А. [1], Баранова О.А. [2], Мяленко В.І. [5], Огнев Д.В. [6], Саломатін В.А. [7; 8], Сичов А. [11], Топішко Т.І. [12], Трусова Н.В. [13],

Тютюнник М.Г. [14], Цветкова Л.А. [17], Шкарупа О.А. [18], Фрейзер Е. [21]. Аналіз праць показав, що більша увага приділяється національному рівню, у той час як міжнародний аспект інноваційного розвитку АПК та відповідний організаційно-економічний інструментарій залишаються дослідженими недостатньо. Інноваційну функцію лізингу, зокрема міжнародного, розглядали у своїх працях Зеркалов Д.В. [4], Фількевич І.А. [16], Філософова Т.Г. [15], Агравал В. [19], Баскаран С., Гілберт С. [20]. Проте технологічний аспект міжнародного лізингу у сфері АПК та проблеми міжсекторального трансферу технологій у галузь залишається проблемним як з теоретичної, так і з практичної точки зору.

Метою статті є аналіз лізингових операцій в контексті інноваційного розвитку АПК на основі міжнародного та міжсекторального трансферу технологій.

Викладення основного матеріалу. Агропромисловий комплекс (АПК) – найбільший міжгалузевий комплекс, що об'єднує ряд галузей економіки, спрямованих на виробництво і переробку сільськогосподарської сировини та одержання з неї продукції.

Загалом АПК має 4 сфери діяльності:

1. Сільське господарство (головна складова), що включає рослинництво, тваринництво, фермерські господарства, особисті підсобні господарства і т. д.

2. Галузі, що забезпечують сільське господарство засобами виробництва та матеріальними ресурсами: тракторне і сільськогосподарське машинобудування, виробництво мінеральних добрив, хімікатів тощо.

3. Галузі, що займаються переробкою сільськогосподарської сировини: харчова промисловість, галузі з первинної переробки сировини для легкої промисловості.

4. Інфраструктурний блок – виробництва, що займаються заготівлею сільськогосподарської сировини, транспортуванням, зберіганням, торгівлею, підготовкою кадрів для сільського господарства, будівництвом в галузях АПК.

Тютюнник М.Г. [14, с. 302] пропонує оцінювати рівень науково-технічного прогресу в АПК за такими показниками:

- ступінь механізації та автоматизації технологічних процесів;
- продуктивність та надійність сільськогосподарських машин та знарядь;
- продуктивність та стійкість сортів до умов зовнішнього середовища;
- якість мінеральних добрив, засобів захисту, біопрепаратів, стимуляторів росту;
- комплексність та ефективність технологій вирощування сільгоспкультур;
- приріст обсягів та якість сировини і продуктів харчування;
- раціональне використання природних, матеріальних і трудових ресурсів;
- поліпшення умов праці;
- забезпечення охорони довкілля.

Відтак потенційними об'єктами інноваційної діяльності в АПК є [7; 8]:

– техніка, що має більш високі показники стосовно традиційно виробленого (продуктивність, якість, ресурсозбереження, металоємність тощо);

– агротехнологія, що відрізняється більш високими параметрами (енергозбережна, маловитратна, екологізбережна і т. д.), і знижувальна собівартість продукції; сорту, що мають більш високу продуктивність і якість продукції, стійкість до хвороб і шкідників сільськогосподарських культур; нові добрива та їх системи, що сприяють підвищенню врожайності та поліпшенню якості продукції;

– екологізовані засоби захисту рослин від шкідників і хвороб, що знижують втрати від їх впливу і сприяють зростанню виробництва та зниженню собівартості;

- енергозберіжні технології зберігання і переробки продукції;
- ресурсозберігаючі наскрізні агропромислові технології виробництва;
- удосконалення економічного механізму господарювання;
- соціальні інвестиції в людський капітал.

У результаті складності зв'язків АПК характеризується значним потенціалом міжгалузевого трансферу технологій, який можна визначити як можливість використання технологій інших галузей економіки для підвищення ефективності сільгоспвиробництва. Наявність такого потенціалу обумовлена тим, що різні галузі мають однакові завдання та найчастіше вирішують їх однаковими способами.

Узагалі міжгалузевий трансфер являє собою процес упровадження інновації у зовсім іншій предметній сфері стосовно тієї галузі, де створювалася така технологія. Наприклад, завдяки радіаційним технологіям атомної галузі можна ефективно проводити радурізацію (обробка гамма-променями ізотопу ^{60}Co) продуктів харчування (таких, як м'ясо, пшоно, спеції тощо) з метою продовження термінів зберігання та стерилізації. Розвиток сільського господарства цілої низки країн обумовлений саме між секторальним трансфером високих технологій, що значною мірою здатний нівелювати ресурсні обмеження та несприятливі кліматичні умови.

Наприклад, сільське господарство Ізраїлю характеризується як «високі технології в пустелі» і досягає 70-80% ефективності водокористування, що є найвищим показником у світі. Якісний ривок ізраїльське сільське господарство зробило завдяки науково-технічному кластеру, що ґрунтується на базі інститутів, розробки яких відразу застосовуються на практиці, не очікуючи певного моменту або спонсорської допомоги. У результаті країна самостійно повністю забезпечує себе овочами, фруктами та молочними продуктами, а також активно розвиває експортну політику.

Міжгалузевий трансфер технологій як система ринкових відносин між суб'єктами, що виконують цілу низку взаємозалежних і взаємодоповнювальних функцій, створює мережеву архітектуру бізнесу, що дозволяє ефективно розвивати спеціалізацію та стратегічні партнерства як на національному, так і на міжнародному рівні. В інноваційно успішних країнах, кластерні галузі взаємодіють між собою через обмін та впровадження технологічних рішень або спільні проекти.

В умовах України, коли нарізла необхідність обрати майбутній шлях модернізації сільського господарства: або залишитися на екстенсивних засадах або обрати використання передового світового досвіду, постає питання вибору нових форм інноваційного розвитку АПК. Одним з інструментів міжнародного трансферу аграрних технологій є міжнародний лізинг у розширеному його значенні, що передбачає не лише лізинг сільгосптехніки в традиційному розумінні, але й відносно інноваційні напрями – лізинг технологій та технологічних пакетів, а також лізинг персоналу.

У табл. 1 показано основні види технологій, що використовує галузь АПК та наведена експертна оцінка наявного стану використання лізингу, визначено потенційний його ефект в умовах України. Також зазначена необхідність використання міжнародного лізингу технологій на основі оцінки їх розвитку в Україні, що визначена на основі патентної статистики (для технологій) та експертних оцінок (для економічних та соціальних інновацій). Аналіз показав, що більшість високих технологій, які потенційно можуть бути впроваджені в АПК, повинні бути запозичені за кордоном.

Лізинг з економічної точки зору являє собою прямі інвестиції, при яких лізингоотримувач зобов'язаний відшкодувати лізингодавцю інвестиційні витрати, пов'язані із придбанням і використанням предмета лізингу, і виплатити винагороду – грошову суму, передбачену договором понад відшкодування інвестиційних витрат) [4; 15].

Таблиця 1 – Види інновацій в АПК, можливість використання лізингових технологій та міжнародний потенціал розвитку на прикладі України

Напрямок інновацій	Вид інновацій	Рівень значущості лізингу ¹		Рівень розвитку ²
		наявний	потенційний	
Селекційно-генетичні	1. Нові сорти та гібриди сільгоспкультур.	–	++++	Н
	2. Нові породи, типи тварин і кроси птахів.	–	++++	Н
	3. Створення рослин і тварин, стійких до хвороб і шкідників, несприятливих факторів середовища	–	++	Н
Техніко-технологічні та виробничі	1. Використання нової техніки.	+++	+++++	М
	2. Нові технології обробки сільгоспкультур.	–	+++++	М
	3. Нові індустриальні технології у тваринництві.	–	+++++	М
	4. Нові види добрив та їх системи.	–	++++	М
	5. Нові засоби захисту рослин.	–	++++	М
	6. Нові ресурсозберігаючі технології виробництва і зберігання харчових продуктів, спрямовані на підвищення споживчої цінності продуктів харчування.	–	+++++	М
	7. Упровадження нанотехнологій в аграрному виробництві.	–	+++++	М
	8. Нові форми технічного обслуговування та забезпечення ресурсами АПК	++	+++++	М
Організаційно-управлінські та економічні	1. Розвиток кооперації і формування інтегрованих структур в АПК.	–	+++	М
	2. Нові форми організації та управління в АПК.	–	+++	Н
	3. Маркетинг інновацій.	–	+	Н
	4. Створення інноваційно-консультативних систем у сфері науково-технічної й інноваційної діяльності.	–	+	М
	5. Формування системи кадрового забезпечення АПК	–	++++	Н
Соціальні	1. Поліпшення умов праці, вирішення проблем охорони здоров'я, освіти і культури.	–	+	Н
	2. Розвиток сільського туризму.	–	+	Н
	3. Інноваційні освітні проекти в селі	–	++++	Н
Екологічні	1. Біологізація та екологізація землеробства.	–	+++++	М
	2. Упровадження екологічного господарства.	–	+++++	М
	3. Оздоровлення та поліпшення якості навколишнього середовища.	–	+++++	М
	4. Забезпечення сприятливих екологічних умов для життя, праці та відпочинку населення	–	+++	Н
Інформаційні	1. Комп'ютеризація процесів виробництва в сільському господарстві та управлінні.	–	+++++	М
	2. Упровадження в управлінні підприємством на основі систем MRP і ERP.	–	+++++	М
	3. Використання GPS-систем в управлінні виробничими процесами.	–	+++++	М
	4. Використання інтернет-технологій	++	++++	Н

*Примітки: 1 – кількість знаків «+» відображає значення використання відповідних технологій в АПК; 2 – значення Н показує, що технології є розвиненими на національному рівні, М – технології є більш ефективними в іноземних країнах, тому на перехідному етапі для скорочення технологічного відставання доцільно використовувати їх міжнародний трансфер

Інноваційний зміст міжнародного лізингу полягає в його використанні при розвитку інноваційного підприємства, оскільки передбачає, що для переходу виробництва на більш ефективну технологію та випуск інноваційної продукції, що відповідає вимогам міжнародного ринку, не потрібне виділення великих коштів в іноземній валюті. Усі витрати на придбання необхідних основних фондів на першому етапі впровадження нової технології покриває лізингова компанія.

На сучасному етапі світовий ринок лізингових послуг перебуває в стадії відновлення і збільшення обсягів після значного спаду в 2009 році внаслідок світової фінансової кризи. У 2011 році лідером у даній сфері стала Північна Америка із часткою ринку 40,4%, друге місце зайняв ЄС, що кілька років є лідером з часткою ринку 34,5%. Об'єктами лізингової діяльності, які користувалися найбільшим попитом у 2011 р. є пасажирські автомобілі та комерційні транспортні засоби, загальна вартість лізингових угод за якими становила 145,2 млрд євро, а у країнах ОЕСР частка лізингу у внутрішніх інвестиціях становить 26-30%). Річний обсяг лізингу становить: у Чехії – 2,6 млрд дол.; у Польщі – 2 млрд дол.; у Росії – 2 млрд дол.; у Словенії – 0,5 млрд дол.; в Україні, за оцінками експертів, не більше 0,05 млрд дол.; у Республіці Білорусь приблизно 0,3 млрд дол. [4, с. 4].

Міжнародний лізинг не лише активізує експортно-імпортні взаємодії в сучасних міжнародних економічних зв'язках. За допомогою міжнародного лізингу країни, що розвиваються, мають можливість прискорити розвиток та зменшити технологічне відставання від розвинених країн. Замість використання менш ефективного устаткування та спроб наздогнати розвинені країни за допомогою екстенсивних методів і технологій ця форма міжнародних економічних відносин дає можливість залучити сучасне устаткування та з меншими витратами ресурсів розвивати економіку.

Для країни-лізингоотримувача вигода очевидна, оскільки він отримує сучасну техніку та підвищує ефективність виробництва. Зацікавленість з боку лізингодавця не так очевидна. Нерідко необхідність експорту технологій виникає внаслідок перенасиченості внутрішнього ринку. Також деякі розвинені країни не мають необхідного ресурсного потенціалу, а тому не здатні реалізувати вже наявний технологічний резерв. У такій ситуації розвинені країни залежать від країн, що розвиваються, і навпаки.

Крім максимізації технологічного капіталу, міжнародний лізинг також дозволяє оптимізувати витрати, що пов'язані з оподаткуванням підприємств. Для стимулювання бізнесу в деяких країнах держава встановлює мінімальні ставки податку на прибуток та інші види податків, у той час як в інших країнах податки стають однією з головних статей витрат, що приводить до переміщення виробничих потужностей у більш сприятливі умови, звідки згодом частина прибутку повертається назад у країну, де веде свою діяльність лізингодавець.

Лізинг досить ефективний у галузях, що вимагають великих витрат і мають довгий виробничий цикл. Навіть розвинені країни найчастіше змушені ділити дослідження та виробництво з метою спеціалізації. У результаті ускладнення технології невеликі економіки та навіть окремі ТНК не мають можливості налагодити власне виробництво. У цій ситуації міжнародний лізинг стає оптимальним виходом. Аналогічна ситуація спостерігається й в інших капіталомістких секторах. Можна сказати, що лізинг служить фактором об'єднання потенціалу розвинених економік та економік, що розвиваються.

Із державних позицій серед найважливіших результатів реалізації схеми міжнародного лізингу для країни лізингодавця можна відзначити не лише залучення власне капіталу, але і трансфер технологій, оскільки міжнародний лізинг сприяє дифузії інновацій і розвитку інноваційної діяльності країни, що приймає.

Схеми сучасного міжнародного лізингу можуть бути віднесені до якоїсь однієї групи міжнародних економічних зв'язків лише з певними застереженнями, тому що одночасно мають риси різних форм: міжнародного руху капітала, міжнародної передачі технологій, міжнародної торгівлі товарами та послугами. Частіше міжнародний фінансовий лізинг при класифікації зовнішньоторговельних операцій відносять до групи методів торгівлі. На думку вчених [15], такий підхід спрощує сутність лізингу та виділяє лише одну з його функцій – допомогу в реалізації продукції. Проте функції міжнародного лізингу набагато ширші. При адекватному використанні потенціал міжнародного лізингу полягає в його інноваційній функції, що забезпечує можливість підвищення технологічного рівня реального сектору економіки за рахунок можливості використати сучасні технології, одержуючи необхідне устаткування в лізинг.

На національному рівні лізинг особливо вигідний для підприємств, що залежать від різких сезонних коливань, до яких саме належить і АПК. За допомогою лізингу підприємства галузі можуть швидко збільшити свій виробничий потенціал на певний строк або в певному регіоні. При цьому весь ризик фізичного та морального зносу устаткування лежить на лізингодавці.

Для виробників і постачальників устаткування лізингові операції служать інструментом розширення ринків збуту продукції, збільшення попиту на неї з боку споживачів, які не можуть її придбати за повну вартість. Крім того, виробники устаткування, особливо на стадії освоєння його нових типів, одержують можливість оперативно виявляти та усувати конструктивні недоліки та підвищувати якість техніки.

Проте не всю сільгосптехніку можна одержати в лізинг, оскільки виділяють різні її види за ліквідністю з точки зору фінансування. До першої категорії відносять техніку «на колесах»: комбайни, трактори, обприскувачі та іншу самохідну та причіпну техніку. Друга категорія включає сільгосптехніку вузького користування (наприклад, техніку для цукрової галузі), устаткування, що вимагає додаткових робіт з установки (наприклад, стаціонарні зерносушарки). Для менш ліквідної техніки авансовий платіж буде вищим та іноді може доходити до 50%.

Зазначені аспекти обумовлюють необхідність перегляду системи нормативно-правового регулювання лізингу в Україні. На думку експертів проекту розвитку лізингу в Україні ІФС, сільське господарство України є ризикованим для лізингу. Аналогічні висновки на підставі власних досліджень зробили Міжнародний банк реконструкції і розвитку (МБРР) та Міжнародна фінансова корпорація. Основними причинами незручності лізингу сільськогосподарської галузі залишається традиційно велика кількість податкових проблем. Крім того, субсидіюються додаткові ставки за кредитами, що створює додаткову конкуренцію між банківським кредитуванням і лізингом сільгоспустаткування. Експерти також відзначають, що держава опосередковано стримує розвиток лізингу сільськогосподарського устаткування, а лізингова компанія «Украгролізинг» недостатньо ефективно здійснює лізингові операції [9].

Основною проблемою участі НАК «Украгролізинг» у фінансуванні аграрного сектору економіки країни є її цінова політика. Компанія майже вдвічі завищує ціни на техніку, яка реалізується за програмою часткової компенсації, порівняно з імпоротною ціною на таку саму техніку. Зокрема, вибір сільгосптехніки, яка реалізується на умовах фінансового лізингу, відбувається на суб'єктивній основі, що не приносить відповідного ефекту, навіть у межах механізму державної підтримки. Частка оновленої сільськогосподарської техніки на даних умовах фінансування становить лише 17% загального обсягу запропонованого механізму державної підтримки. Крім того, більшість технологічного оновлення була за рахунок власних коштів, що вкладаються в

іноземну сільгосптехніку, яка вже знаходилась раніше в експлуатації, за дешевими цінами, що не сприяє розвитку вітчизняного машинобудування та інноваційному розвитку взагалі [13, с. 387].

У результаті наявності низки вищенаведених проблем Міжнародна фінансова корпорація має намір встановити більш жорсткий контроль над агролізингом в Україні. Корпорація вже реалізує кілька проєктів, присвячених розвитку сільського господарства, серед яких страхування в аграрному секторі та лізинг сільськогосподарської техніки. Так, загальний обсяг інвестицій ЄБРР, що також сприяє розвитку агролізингу в Україні, в аграрний бізнес України на сьогодні вже перевищує 1,5 млрд дол. [9].

Згідно з отриманими рекомендаціями у Міністерстві аграрної політики та продовольства України планують удосконалити програми лізингу і сприяти створенню машинно-тракторних станцій, які допоможуть дрібно- і середньотоварним виробникам придбати техніку та одержати необхідний сервіс [3].

Увага до малого виробника викликана тим, що крупнотоварні виробники вже технічно переоснащені на досить високому рівні. Але в той самий час досвід розвинених країн показує, що найбільш оптимальними з еколого-економічної точки зору є невеликі за потужністю екологічно чисті ферми, що активно використовують нові досягнення селекції та генетики, обладнані добірним насінним фондом і племінною худобою та сучасним технічним оснащенням. Це надає фермам гнучкості і можливості використати зарубіжний досвід функціонування господарств такого типу (будівництво індивідуальних будинків і ферм швидкого перепрофілювання). Параметри господарств та їх форми відбивають особливості країни (регіону), об'єктивні (природно-кліматичні) і суб'єктивні (соціальні, економічні та правові) умови.

Україна за останні 20 років перейшла від колективних господарств до домінування великих сільськогосподарських підприємств – агрохолдингів, що управляють великими земельними банками – від 10 до 500 тис. га. Це явище характерне лише для країн, що розвиваються, – Бразилії, Аргентини, Ліберії, країн СНД, у той час як у країнах Західної Європи і США середній земельний наділ фермерського господарства не перевищує 100 га. У США фермерські господарства є основою сільського господарства. Їх статус залежить від реалізації власної продукції: так, при реалізації продукції на суму більше 1 тис. дол. господарство вважається фермою. При обсязі реалізації продукції на суму до 40 тис. дол. господарства вважаються дрібними фермами, частка яких становить до 73% сільгоспвиробників [11]. В Україні необхідність значних капіталовкладень саме в техніку разом з відсутністю доступного дешевого фінансування та ефективної державної підтримки малих фермерських господарств на сьогодні не створюють передумов для їх розвитку. Тому в Україні склалася ситуація, коли фермерські господарства не можуть скласти конкуренції агрохолдингам у виробництві основних культур, що користуються масовим попитом. Експерти «Ernst & Young» [11] вважають, що за таких умов дрібні виробники потенційно можуть зайняти нішу виробництва органічних продуктів, що вирощуються на інноваційній основі без використання пестицидів, синтетичних мінеральних добрив, ГМО та регуляторів росту. У США, які є лідером у виробництві органічних продуктів, їх вартість у середньому на 30% вища від аналогічної продукції, виробленої традиційним способом. Зокрема, у 2011 р. країна експортувала органічні продукти загальною вартістю 410 млн дол.

Покажемо розрахунок потенційної ефективності використання окремих високих технологій іноземного походження у сільському господарстві [10] на прикладі середніх за розміром сільгосппідприємств.

У першу чергу розглянемо навігаційні системи, що дозволяють завдяки підвищенню

точності виконання робіт скоротити витрати робочого часу в середньому на 7%, зменшити витрати пального та більш раціонально використовувати мінеральні добрива та засоби захисту рослин.

Якщо, наприклад, господарство в Німеччині із площею 200 га використовує навігаційну систему за 20000 євро в кредит на 5 років, то при 8% річних воно платить 28 тис. євро або 5600 євро в рік, або 28 євро/га в рік. При закупівельній ціні на пшеницю 90 євро/т це відповідає 3,1 ц пшениці з 1 га в рік, тобто – 3,9% врожаю при середній врожайності 80 ц/га. Українське господарство із площею ріллі 2500 га за цим розрахунком платить за систему у таких умовах 2,24 євро/га в рік або 0,25 ц пшениці/га в рік, що становить при середній врожайності 45 ц/га 0,55% від урожаю [10]. Кредит в Україні дається під 18% річних. При кредиті на 5 років необхідно платити за придбання 6000 євро/рік. Додамо до цього оплату коригувального супутникового сигналу в розмірі 1000 євро і непередбачені витрати (ремонт і т. п.) у розмірі 10% від ціни (2000 євро або 400 євро). Одержуємо в сумі 7400 євро. У перерахунку на гривні це становитиме 791800 грн/рік.

Щодо економії, то основна перевага полягає у точному стикуванні загонів – оцінюється в 7% робочої смуги. При ширині захоплення 600 см це в середньому відповідає перекриттю захоплення на 42 см. Якщо підприємством заплановані витрати на міңдобрива, засоби захисту рослин і ГСМ у розмірі 80 євро/га, то вдається заощадити 5% цих витрат. Тоді для прикладу з 2500 га ріллі одержимо такі результати:

- зниження витрат на 5% ($80 \cdot 2500 \cdot 0,05$) +10000 євро/рік;
- додаткові витрати – 7400 євро/рік;
- економічний ефект – + 2600 євро/рік.

Для українського аграрного підприємства із площею ріллі не менше 2500 га придбання системи паралельного керування тракторів у наведених умовах вигідно. Щорічно позитивний економічний ефект становитиме 2600 євро = 27820 грн (11,12 грн/га) без урахування інших передбачуваних переваг.

Однак вищенаведені розрахунки справедливі для придбання лише систем керування, а не тракторів у цілому. Тому варто пам'ятати, що одержання позитивного ефекту можливе лише у випадку відсутності необхідності додаткового придбання техніки. Обґрунтування використання систем (датчиків) внесення агрохімікатів та ефективність їх роботи полягає в можливості оцінити потребу рослин у підгодівлі відповідними мінеральними добривами. Оптимальну норму внесення, наприклад азоту, можна визначити для кожної окремої ділянки поля і для кожного сорту рослин зі специфічним розрахунком. Це можливо лише шляхом застосування фізичних методів і лише неозброєного ока агронома тут буде недостатньо.

Позитивний ефект виходить за рахунок зрівноважування врожаю. Датчик регулює підгодівлю так, щоб забезпеченість азотом усіх ділянок була приблизно однаковою – не було перенасичення на ділянках з високим вмістом азоту і не було азотного «голодування».

За наступний приклад візьмемо використання датчика азоту. Розрахунок економічної ефективності здійсимо на прикладі господарства із площею ріллі 2500 га. Загальний обсяг інвестицій становитиме 36500 євро (розпорошувач німецького виробництва коштує приблизно 15000 євро плюс вартість датчика за 21500 євро). Розрахуємо рівень додаткових витрат на придбання власне датчика. Додаткова електроніка коштує 1500 євро, усього 23000 євро (21500 + 1500), +20% ПДВ, усього – 27600 євро. Площа, на якій використовуватиметься датчик, становить 1500 га. Тобто щорічне фінансове навантаження становитиме 5,15 євро/га або 0,61 ц/га або 1,36% від урожаю.

Розділ 4 Проблеми управління інноваційним розвитком

Зазначеним витратам можна протиставити такі переваги: економія добрив, підвищення врожайності, поліпшення якості продукції, більш рівномірне кушіння та дозрівання врожаю, запобігання поляганню зернових. Варто зазначити, що в Україні економії добрив домогтися досить складно, оскільки підприємства знаходяться в умовах їх дефіциту. Ефект одержуємо від більш раціонального використання азоту при другій підгодівлі. Тому датчик у країнах СНД – це прилад для умов фінансового дефіциту, оскільки він дозволяє з максимальною ефективністю використати ту невелику кількість добрив, що господарство здатне придбати. Господарство в Україні розміром 2500 га, що вирощує культури, на яких можна застосовувати цей датчик на площі 1500 га, виробить на цій площі приблизно 5000 т продукції.

Якщо підсумувати ефекти від використання автопілота та від застосування датчика на підгодівлі, отримуємо такі результати:

- ефект від використання автопілота 10000 євро/рік;
- ефект від використання датчика при підгодівлі 22500 євро/рік;
- разом 32500 євро/рік;
- мінус додаткові витрати 15680 євро/рік;
- різниця (економічний ефект) 16820 євро/рік = 10020 грн/рік.

Таким чином, навіть в умовах України використання прецизійного землеробства може принести позитивний економічний ефект.

На основі методики Д.В. Огнева та О.С. Щербакова [6] ми обчислили суми основних показників міжнародної лізингової угоди для цих технологій (табл. 2). Отримані результати свідчать про досить високі розміри інвестиційного податкового кредиту у випадку лізингових операцій.

Таблиця 2 – Розрахунок основних показників договору міжнародного лізингу, грн

Технологія	Фактична вартість обладнання	Платіж при міжнародному лізингу на 3 роки	Сума підсумкового платежу (лізинговий платіж + страхові платежі)	Інвестиційний податковий кредит
Навігаційна система	66 600	24 000	70000	21 000
Датчик азоту	243 000	85 000	251 000	75 000

Оцінка міжнародних лізингових угод з урахуванням складової ризику дозволить контрагентам укладати зовсім нові види лізингових договорів. Лізингодавець за рахунок вивільнених засобів при використанні інвестиційного податкового кредиту може істотно збільшити кількість лізингових контрактів. Фінансові можливості лізингу можуть бути підвищені за рахунок його інтеграції з методами непрямого фінансування інвестицій, а саме франчайзингу, за умови використання сучасного високотехнологічного устаткування.

У контексті попередніх розрахунків варто відзначити, що міжнародний лізинг характеризується значним ризиком прискореного морального старіння об'єкта лізингової угоди. Оскільки об'єктами лізингових угод досить часто є продукти наукоємних галузей, то вони досить сильно залежать від впливу НТП – у результаті появи на ринку більш ефективного аналога об'єкта лізингової угоди лізингоотримувач прагне до заміни застарілого обладнання та дострокового розірвання лізингового договору або укладення контракту за формою поновлюваного лізингу.

Істотною проблемою агролізингу є поставка техніки, що не відповідає встановленим технічним умовам і стандартам. Іншим недоліком є одержання господарствами лише

окремих машин або частин технологій, а не повних машинних комплексів та технологічних пакетів, що призводить до зниження проектних показників.

Базуючись на цьому, норми ЄС передбачають жорсткі вимоги щодо транскордонного переміщення технологічних об'єктів. У розроблених технічних регламентах Митного союзу також передбачено встановлення вимог до продукції та до пов'язаних процесів виробництва, монтажу, налагодження, експлуатації, зберігання, транспортування, реалізації та утилізації, а також правила ідентифікації, форми, схеми і процедури оцінки (підтвердження) відповідності [16]. При цьому з прийняттям загальних правил регулювання переміщення товарів через територію єдиного митного простору можна чекати формування нових лізингових відносин з міжнародними партнерами, спрямованих на залучення в країну інноваційної, енергоефективної та ресурсозберігаючої техніки. У рамках системного підходу до розвитку АПК з урахуванням внутрішньо- та зовнішньоекономічних факторів ми пропонуємо удосконалити модель регіонального центру аграрних технологій [5], включивши до неї центр лізингу аграрних технологій. Центр дозволить, по-перше, забезпечити інформування про наукові розробки та їх комерціалізацію в агропромисловому секторі з використанням лізингу, що допоможе реалізувати наявний інноваційний потенціал та створить умови для трансферу технологій, по-друге, створить зворотний зв'язок між бізнесом і науковим сектором.

Рисунок 1 – Регіональна система впровадження інновацій в АПК,
(удосконалено авторами на основі [5], стрілки відображають інформаційні потоки)

Регіональна система трансферу аграрних технологій найбільш ефективно буде функціонувати в умовах кластеризації галузі на рівні регіону, що здатна забезпечити розвиток багатогалузевого сільського господарства на базі спеціалізованих агропромислових комплексів та передбачає чотири спеціалізовані структури (табл. 3).

На рівні з інституційними чинниками повна реалізація інноваційного потенціалу міжнародного лізингу в сфері АПК залежить також від розширення переліку об'єктів лізингових договорів на законодавчому рівні та від контролю держави за інноваційним рівнем імпорту з урахуванням критерію наявності аналогів усередині країни.

Організаційно-економічні методи, за допомогою яких може бути підтриманий розвиток інноваційного лізингу, можуть бути розділені за рівнями управління:

- 1) макрорівень – нормативне регулювання інноваційно-інвестиційних процесів та фінансування з державного бюджету;
- 2) мезорівень – регіональні пріоритети та регіональний рівень фінансування;
- 3) мікрорівень – комерційний рівень фінансування або самофінансування та комерційні запозичення.

Розділ 4 Проблеми управління інноваційним розвитком

При цьому найбільший ефект заходів організаційного характеру в АПК досягається при взаємозв'язку на всіх рівнях. Україна та інші країни СНД у найближчі роки мають незначну можливість прямо субсидіювати інноваційний лізинг, тому важливими є розвиток венчурного фінансування, реорганізація та спрощення оподаткування, створення системи повернення фінансування. Важливим фінансовим джерелом інноваційної лізингової діяльності повинні стати бюджетні асигнування, за рахунок яких виконуються державні програми та пріоритетні проекти, у т. ч. й міжнародні.

Таблиця 3 – Основні функції центрів у процесі впровадження інновацій

Центр	Функції
Центр трансферу аграрних технологій	Забезпечує інформацією про нові технології аграрний бізнес, а також акумулює і переадресує запити агробізнесу на інновації їх потенційним розробникам. Здійснює пошук необхідних технологій в країні та за кордоном
Центр упровадження аграрних інновацій	Створює умови для апробації інновацій, визначає їх недоліки, що можуть бути усунені розробниками, і здійснює передавання інновацій для впровадження
Центр навчання і консалтингу	Здійснює науковий супровід агроінновацій у процесі впровадження у формі наукових консультацій їх розробників, а також проводить навчання фахівців, які в майбутньому забезпечать процес упровадження інновацій на своїх підприємствах
Центр лізингу аграрних технологій	Забезпечує можливість аграрному бізнесу отримати необхідні ресурси (технології, техніку) на умовах лізингу

Варто відзначити, що стимулювання інноваційного розвитку через лізинг технологій у цьому випадку належить до заходів так званого «зеленого кошика» (*Green Box Policies*), тобто є такими, що здійснюються за допомогою державних програм, не припускають перерозподілу засобів від споживачів і не спричиняють надання цінової підтримки виробникам. Загальним критерієм віднесення певних заходів до «зеленого кошика» є фінансування з державного бюджету на основі загальнодержавного законодавства та рішень Уряду, а не за рахунок засобів споживачів. Відповідно до Угоди із сільського господарства на заходи «зеленого кошика» обмежувальні зобов'язання країн не поширюються.

Витрати на стимулювання різних форм трансферу технологій можна вважати «зеленими субсидіями». У випадку розгляду лізингу відповідно до запропонованого підходу до таких субсидій можна віднести витрати держави на сільськогосподарські дослідження та їх упровадження, утворення державно-приватних лізингових компаній, апробацію технологій, послуги з маркетингу та просування товарів на ринок, програми регіонального розвитку АПК, сприяння структурній перебудові сільськогосподарського виробництва, інформаційно-консультаційне обслуговування та вирішення питань, що стосуються інтелектуальної власності та виключних прав на предмет лізингу.

Висновки. Продовольча і технологічна безпека за останні роки ввійшли в пряму взаємодію через сільськогосподарське виробництво і переробку продовольчих ресурсів. АПК є дуже трудомісткою галуззю, що характеризується сезонністю та залежить від погодних явищ. На сьогодні рентабельність даної галузі економіки України дуже низька, тому найбільш необхідним є відновлення основних фондів та залучення високотехнологічного обладнання, що дозволить заощаджувати ресурси галузі та підвищувати продуктивність ресурсів.

При ефективному регулюванні потенціал міжнародного агролізингу полягає в його інноваційних функціях, що забезпечує можливості підвищення технологічного рівня

реального сектору економіки за рахунок надання можливості вітчизняним підприємствам використати не лише нове обладнання, але й сучасні іноземні технології. Міжнародний лізинг на сучасному етапі стає ефективною формою вирішення складних економічних проблем міжгалузевих секторів. За його допомогою суб'єкти з різних країн активно співробітничать між собою, одержуючи технологічні переваги та нові ринки збуту продукції.

У подальших дослідженнях необхідно визначити механізми врахування інноваційного потенціалу при державному регулюванні процесів міжнародного лізингу та удосконалювати методичну базу для проведення економічної оцінки аграрних інвестицій. Зазначені дії повинні базуватися на необхідності розвитку вітчизняного виробництва та реалізації наявного науково-технічного потенціалу АПК.

1. Аюпов А.А. Конструирование и реализация инновационных финансовых продуктов / А.А. Аюпов. – М. : NOTA BENE, 2007. – 220 с.
2. Баранова О.А. Система государственного стимулирования инновационной деятельности в АПК [Электронный ресурс] / О.А. Баранова, А.А. Гусков // Современные проблемы науки и образования: электронный научный журнал. – 2013. – № 6. – Режим доступа : <http://www.science-education.ru/106-7722>.
3. В Україні збільшать виробництво вітчизняних високопродуктивних комбайнів до 2,5 тис. і тракторів – до 13 тис. [Електронний ресурс] // Прес-служба Міністерства аграрної політики та продовольства. – 09.04.2013. – Режим доступа : http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=246241186&cat_id=244277212.
4. Зеркалов Д.В. Международный лизинг / Д.В. Зеркалов. – К. : Основа, 2012. – 385 с.
5. Мьяленко В.И. Инновационный аграрный центр – современный экономический механизм развития сельского хозяйства области [Электронный ресурс] / В.И. Мьяленко, Е.А. Ижмулкина // Управление общественными и экономическими системами. – 2006. – № 2. – Режим доступа : umc.gu-unpk.ru/umc/arhiv/2006/2/Miylenko_Igmulkina.doc
6. Огнев Д.В. Инновационная комплексная методика расчета лизингового платежа при учете имущества на балансе лизингополучателя / Д.В. Огнев, А.С. Щербаков // Современные исследования социальных проблем (электронный научный журнал). – 2012. – № 7 (15). – Режим доступа : <http://sisp.nkras.ru/e-ru/issues/2012/7/ognev.pdf>.
7. Саломатин В.А. Инновационные процессы в АПК: сущность и направления развития / В.А. Саломатин // Теория и практика общественного развития : научный журнал. – 2011. – № 8. – С. 295-299.
8. Саломатин В.А. Развитие табаководства России: организационно-экономические и инновационные аспекты : автореферат дис. ... д-ра экон. наук, спец. : 08.00.05 – Экономика и управление народным хозяйством / В.А. Саломатин. – М. : ГНУ ВНИИЭСХ Россельхозакадемии, 2013. – 48 с.
9. Сельское хозяйство Украины является рискованным для лизинга [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://news.finance.ua/ru/~1/0/all/2007/03/20/95472>.
10. Сельхозтехника и урожай [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.gps.com.ua/article_info.php?tPath=5&articles_id=10.
11. Сычов А. Прогнозы и перспективы развития сельскохозяйственного рынка [Электронный ресурс]. – Режим доступа : [http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/Agricultural-market-article-ukraine/\\$FILE/Agricultural-market-article-ukraine.pdf](http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/Agricultural-market-article-ukraine/$FILE/Agricultural-market-article-ukraine.pdf).
12. Топішко Т.І. Лізинг як пріоритетний інструмент запровадження інвестицій та інновацій на підприємствах АПК / Т.І. Топішко // Економічний простір : збірник наукових праць. – 2008. – № 13. – С. 277-282.
13. Трусова Н.В. Моніторинг фінансово-кредитного забезпечення аграрного сектору економіки України / Н.В. Трусова // Економічний форум. – 2013. – № 1. – С. 386-390.

14. Тютюнник М.Г. Научно-технический прогресс – основа экономичного зростання аграрного виробництва / М.Г. Тютюнник // Наукові праці Полтавської державної аграрної академії. – 2011. – Вип. 2. – Т. 1. – С. 301-307.
15. Философова Т.Г. Лизинг / Т.Г. Философова. – 3-е изд., перераб. и доп. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2008. – 191 с.
16. Филькевич И.А. Особенности международного лизинга в условиях формирования технических регламентов ЕврАзЭС и Таможенного союза / И.А. Филькевич // Лизинг. – 2011. – № 1. – С. 22-28.
17. Цветкова Л.А. Инновационно-ориентированное предпринимательство в концепции экономического развития АПК / Л.А. Цветкова // Креативная экономика. – 2009. – № 4. – С. 64-69.
18. Шкарупа Е.А. Развитие инновационных форм финансово-кредитной инфраструктуры малого агробизнеса / Е.А. Шкарупа // Вестник ВолГУ. Серия 10: Инновационные технологии. – 2007. – № 2. – С. 85-92.
19. Agrawal V.M. Is Leasing Greener than Selling? / V.M. Agrawal, L.B. Ferguson Toktay, V. Thomas // Management Science. – 2012. – Vol. 58 (3). – P. 523-533.
20. Bhaskaran S. Implications of Channel Structure for Leasing or Selling Durable Goods / S. Bhaskaran, S. Gilbert // Marketing Science. – 2009. – Vol. 28(5). – P. 918-934.
21. Fraser E. High tech farming, local food systems, food aid, or strict environmental regulation? How the American dust bowl can teach us to deal with drought / E. Fraser // Centre for Climate Change Economics and Policy Working Paper. – 2012. – No. 110, Sustainability Research Institute Paper No. 38.

О.В. Прокопенко, д-р экон. наук, профессор, декан факультета экономики и менеджмента, заведующий кафедрой экономической теории Сумского государственного университета;

В.Ю. Школа, канд. экон. наук, доцент, доцент кафедры экономической теории Сумского государственного университета;

В.А. Омеляненко, аспирант кафедры экономической теории Сумского государственного университета

Анализ использования международного лизинга с точки зрения повышения эффективности трансфера технологий на примере агропромышленного комплекса

В статье проанализированы теоретические основы инновационного развития АПК как интегрированного межотраслевого комплекса и обоснованно необходимость использования международного лизинга предприятиями АПК Украины. Определены основные направления расширения перечня объектов лизинговых операций, исходя из его инновационной функции и предложены организационно-экономические мероприятия повышения эффективности использования этого инструмента в контексте межотраслевого трансфера высоких технологий в АПК.

Ключевые слова: международный лизинг, высокие технологии, инновации, АПК, международный трансфер технологий, производство.

O.V. Prokopenko, Doctor of Economics, Professor, Dean of the Faculty of Economics and Management, Head of the Economic Theory Department of Sumy State University;

V.Yu. Shkola, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Economic Theory Department of Sumy State University;

V.A. Omelyanenko, PhD Student of the Economic Theory Department of Sumy State University

Analysis of the use of international leasing in terms of improving the effectiveness of technology transfer by the example of agroindustrial complex

The aim of the article. The aim of this study is analysis of leasing transactions in the context of innovative agricultural development based on international and cross-sectoral technology transfer.

The results of the analysis. Authors proved that as a result of the complexity of relationships characterized by considerable agricultural potential cross-industry technology transfer, which can be defined as the use of technology to other sectors of the economy to improve agricultural production. The presence of this potential is due to the fact that different sectors have the same problem and solve most of the same ways.

Main types of technology that uses agricultural industry are analyzed, and presented expert

evaluation of the use of the existing asset and its potential effect in Ukraine. Also indicated the need for international leasing technology-based evaluation of their development in Ukraine, based on patent statistics and expert opinions. The analysis showed that the majority of high technology that could potentially be implemented in the agricultural sector should be borrowed abroad.

The calculation of the potential effectiveness of some high-tech foreign origin in agriculture for example medium-sized farms is shown.

International leasing is characterized by significant risk of accelerated depreciation facility lease. Since the object of lease agreements often serve foods high technology industries, they are very much dependent on the impact of scientific and technological progress. Therefore, as a result of the market more efficient analog facility lease the lessee seeks to replace obsolete equipment and early termination of the lease agreement or the conclusion of the contract in the form of a renewable lease.

As part of an integrated approach to agricultural development model we propose to improve the regional center for agricultural technology, making its constituent center leasing of agricultural technology. Center will, firstly, provide information on research and development and commercialization in the agricultural sector using leasing to help implement existing innovative potential and to create conditions for technology transfer, and secondly, create a feedback between the business and academic sectors. Regional agricultural technology transfer system will function most efficiently in clustering and involves working four specialized structures.

At the level of institutional factors in the full realization of the innovation potential in the field of international leasing agriculture also depends on the expansion of the list of leasing contracts in law and control of the state for innovative level of imports.

Conclusions and directions of further research. Agroindustrial complex is a very labor-intensive industry, which is characterized by seasonal and dependent on weather phenomena. At present, the profitability of industries Ukraine is very low, so it is necessary the restoration of assets and attract high-tech equipment that will save resources and increase network capacity resources.

With effective regulation of international leasing potential lies in its innovative features, providing opportunities to increase the technological level of the real economy by enabling domestic enterprises to use not only new equipment, but modern foreign technology, using leases. International Leasing at this stage is an effective form of solutions to complex economic problems. With international leasing of all world countries cooperate with each other to yield significant benefits, particularly in the field of restoration technology.

In further research is necessary to determine the mechanisms of incorporation of innovative potential in the state regulation of cross-border leasing. These actions should be based on the need to develop domestic production and sales of existing scientific and technical potential of agriculture.

Keywords: international leasing, technology, innovation, agriculture, international technology transfer, production.

1. Aiupov, A.A. (2007). *Konstruirovaniye i realizatsiia innovatsionnykh finansovykh produktov [The design and implementation of innovative financial products]*. Moscow: NOTA BENE [in Russian].

2. Baranova, O.A. (2013). Sistema hosudarstvennoho stimulirovaniia innovatsionnoi deiatelnosti v APK [The system of government stimulation in innovation in agriculture]. *Sovremennyye problemy nauki i obrazovaniia – Modern Problems of Science and Education*, 6. Retrieved from: <http://www.science-education.ru/106-7722> [in Russian].

3. V Ukraini zbilshat vyrobnyctvo vitchyznyanykh vysokoproduktyvnykh kombainiv do 2,5 tys. i traktoriv – do 13 tys. [In Ukraine domestic production of harvesters will increase to 2,5 thousand and tractors - up to 13 thousand] (09.04.2013). *Pres-sluzhba Ministerstva ahraryoi polityky ta prodovolstva – Press office of the Ministry of Agriculture and Food*. Retrieved from: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=246241186&cat_id=244277212 [in Ukrainian].

4. Zerkalov, D.V. (2012). *Mezhdunarodnyi lizinh [International leasing]*. Kyiv: Osnova [in Russian].

5. Mialenko, V.I., & Izhmulkina, E.A. (2006). Innovatsionnyi ahraryi tsentr – sovremennyyi ekonomicheskii mehanizm razvitiia selskoho hoziaistva oblasti [Agricultural innovation center as a modern economic mechanism of region agriculture development]. *Upravlenie obshchestvennymi i ekonomicheskimi sistemami – Management of Social and Economic Systems*, 2. Retrieved from: umc.gu-unpk.ru/umc/arhiv/2006/2/Miylenko_Igmulkina.doc [in Russian].

6. Ohnev, D.V. (2012). Innovatsionnaia kompleksnaia metodika rascheta lizinhovoho platezha pri uchete imushchestva na balanse lizinhopoluchatelya [Innovative complex method of calculation taking into account the lease payment for the property lessee]. *Sovremennye issledovaniia sotsialnykh problem – Modern Studies of Social Problems*, 7(15). Retrieved from: <http://sisp.nkras.ru/e-ru/issues/2012/7/ognev.pdf> [in Russian].
7. Salomatin, V.A. (2011). Innovatsionnye protsessy v APK: sushchnost i napravleniia razvitiia [Innovation processes in agriculture: the nature and direction of development]. *Teoriia i praktika obshchestvennogo razvitiia – Theory and Practice of Social Development*, 8, 295-299 [in Russian].
8. Salomatin, V.A. (2013). Razvitie tabakovodstva Rossii: orhanizatsionno-ekonomicheskie i innovatsionnye aspekty [The development of tobacco farming in Russia: organizational, economic and innovative aspects]. *Extended abstract of Doctor's thesis*. Moscow: GNU VNIIESH Rosselhozakademii [in Russian].
9. Selskoe hoziaistvo Ukrainy yavliaetsa riskovannym dlia lizinha [Ukrainian agriculture is risky for the lease]. *news.finance.ua*. Retrieved from: [http://news.finance.ua/ru/ ~ / 1/0/all/2007/03/20/95472](http://news.finance.ua/ru/~ / 1/0/all/2007/03/20/95472) [in Russian].
10. Selhoztehnika i urozhai [Farm machinery and harvest]. *gps.com.ua*. Retrieved from: http://www.gps.com.ua/article_info.php?tPath=5&articles_id=10 [in Russian].
11. Sychov, A. (n.d.). Prohnozy i perspektivy razvitiia selskohoziaistvennogo rynku [Forecasts and prospects of development of agricultural market]. *ey.com*. Retrieved from: [http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/Agricultural-market-article-ukraine/\\$FILE/Agricultural-market-article-ukraine.pdf](http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/Agricultural-market-article-ukraine/$FILE/Agricultural-market-article-ukraine.pdf) [in Russian].
12. Topishko, T.I. (2008). Lizyng yak priorytetnyi instrument zaprovadzhennia investytsii ta innovatsii na pidpriemstvah APK [Leasing as the preferred tool for implementing investment and innovation in enterprises of APC]. *Ekonomichnyi prostir – Economic Space*, 13, 277-282 [in Ukrainian].
13. Trusova, N.V. (2013). Monitoryng finansovo-kredytnoho zabezpechennia ahrarnoho sektoru ekonomiky Ukrainy [Monitoring of financial and credit support of the agricultural sector of Ukraine]. *Ekonomichnyi forum – Economic Forum*, 1, 386-390 [in Ukrainian].
14. Tiutiunyk, M.H. (2011). Naukovo-tehnichniy prohres – osnova ekonomichnogo zrostantia ahrarnoho vyrobnytva [Scientific and technological progress as abasis of agricultural production growth]. *Naukovi pratsi Poltavskoi derzhavnoi ahrarnoi akademii – Proceedings of Poltava State Agrarian Academy*, V. 2, 1, 301-307 [in Ukrainian].
15. Filosofova, T.H. (2008). *Lizinh [Leasing]*. Moscow: YUNITI-DANA [in Russian].
16. Filkevich, I.A. (2011). Osobennosti mezhdunarodnogo lizinha v usloviiah formirovaniia tehnikeskikh rehlamentov EvrAzeS i Tamozhennogo soiuzia [Features of the international leasing in the formation of technical regulations of the Customs Union and the Eurasian Economic Community]. *Lizing – Leasing*, 1, 22-28 [in Russian].
17. Tsvetkova, L.A. (2009). Innovatsionno-orientirovannoe predprinimatelstvo v kontseptsii ekonomicheskoho razvitiia APK [Innovation-oriented enterprise in the concept of economic development of agribusiness]. *Kreativnaia ekonomika – Creative Economy*, 4, 64-69 [in Russian].
18. Shkarupa, E.A. (2007). Razvitie innovatsionnykh form finansovo-kreditnoi infrastruktury maloho ahrobiznesa [The development of innovative forms of finance and credit infrastructure of small agribusiness]. *Vestnik VolHU. Serii 10: Innovatsionnye tehnologii – Bulletin of the VolSU. Series 10: Innovative Technology*, 2, 85-92 [in Russian].
19. Agrawal, V., Ferguson, M., Toktay, L.B., & Thomas, V. (2012). Is Leasing Greener than Selling? *Management Science*, 58(3), 523-533 [in English].
20. Bhaskaran, S., & Gilbert, S. (2009). Implications of Channel Structure for Leasing or Selling Durable Goods. *Marketing Sci.*, 28(5), 918-934 [in English].
21. Fraser, E. (2012). High tech farming, local food systems, food aid, or strict environmental regulation? How the American dust bowl can teach us to deal with drought, Centre for Climate Change Economics and Policy Working Paper No. 110. *Sustainability Research Institute Paper No. 38* [in English].

Отримано 09.07.2013 р.